

Presentació de les actes de les quinzenes trobades culturals pirinenques: *Els usos del patrimoni al Pirineu*

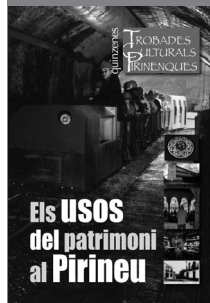
**Realitzades a Sant Corneli-Cercs, al Berguedà,
el 27 d'octubre del 2018**

Em toca a mi fer la presentació de les actes de les Trobades Culturals Pirinenques de l'any passat. Com és consuetud, en el programa de les Trobades Culturals Pirinenques d'un any concret figura la presentació de les actes que recullen les intervencions de les trobades anteriors. Val a dir que pulcrament editades per un grup d'entitats liderades per la Societat Andorrana de les Ciències. Aquest fet, per ser habitual, no vol dir que no sigui molt meritori. Darrere d'una publicació d'aquestes característiques hi ha una feïnada ingent, poc visualitzada però totalment imprescindible per obtenir uns resultats com els que estem acostumats a constatar d'un any a l'altre. Aquesta puntualitat anual té un gran valor perquè permet conservar la frescor de les aportacions dites de viva veu i augmenta la capacitat narrativa, tot fixant-la en un text que sempre més serà consultable. Aquesta puntualitat fa que l'interès que va suscitar la jornada anterior es mantingui i que les aportacions quan es publiquen no hagin envellit.

Ressenyar publicacions d'aquestes característiques no és fàcil per la multitud de textos que la componen. Si no m'he descomptat, vint-i-sis. Emmarcats, això sí, en una temàtica concreta, que fou *Els usos del patrimoni al Pirineu*. Una proposta àmplia com àmplia és la interpretació que actualment fem del concepte *patrimoni*. Per tant, no faré una valoració text per text sinó unes reflexions generals basades en bona part en la lectura de les comunicacions presentades l'any passat al Museu de les Mines de Sant Corneli-Cercs, al Bergadà, passades pel sedàs de la meva particular visió del tema patrimonial. Unes aportacions molt distintes que van des de recerques aprofundides fins a enunciats de propostes de gestió o de plantejaments i que temàticament poden ser recerques exclusivament històriques, experiències de gestió, de difusió, educatives, reflexions sobre el tractament d'elements patrimonials, sobre l'evolució de la percepció del patrimoni i de

Josep Santesmases
i Ollé, president de
la Coordinadora
de Centres
d'Estudis de Parla
Catalana (CCEPC) i
vicepresident segon
de l'Institut Ramon
Muntaner

les formes d'intervenció, etcètera. Per tant, aportacions a diferents nivells, d'extensió i qualitat, fet que d'alguna manera correspon a les característiques i també a les virtuts de les Trobades Culturals Pirinenques com a àgora oberta a tothom que tingui alguna cosa a dir.

Una primera reflexió que hauríem de fer és la de considerar que tot element patrimonial va lligat a un lloc concret, sigui patrimoni arquitectònic, agrari, industrial, religiós, artístic, paisatgístic, documental, literari, etnològic, etcètera. El lloc és fonamental per diverses raons, pel seu origen i per la seva incardinació en el present. El lloc com a espai físic concret, però també com a espai viscut per dones i homes en el passat i en el present. L'antropòleg Lluís Duch en un dels seus darrers llibres escrivia: "El saber dels humans és sempre «local», en funció de la diversitat de contextos i en relació amb les «històries» diverses, que configuren els seus trajectes biogràfics, mediatitzats com sempre es troben pels accents i els tics propis de cada entorn contextual". Aquesta afirmació la feia després de considerar que la universalitat "només resulta possible en diàleg constant amb allò que és particular, propi i autòcton". El lloc per tant l'hem de considerar com a contingent de comunitats humanes que han generat i usat els elements que ara considerem patrimoni material tangible i alhora com a generadors de patrimoni documental i immaterial. Comunitats que en el present han de beneficiar-se de la recuperació, la reinterpretació i dels nous usos que es donin als elements patrimonials. Beneficis obtinguts a partir de tenir en compte el patrimoni com a recurs destinat a la sociabilitat mateixa del lloc i com a recurs que generi activitat econòmica que repercuteixi en el territori, com ara l'activitat turística i que el cas pirinenc ajudi a fixar població. Hi ha elements que ara considerem patrimonials que des de la seva gènesi –si els contemporanis haguessin tingut la mateixa percepció valorativa que ara– es podrien considerar així. Una església romànica, per exemple. Tanmateix n'hi ha d'altres com les mines de Malpàs o Sant Corneli que segurament van començar a tenir aquesta consideració en produir-se el seu abandonament i desús. Patrimoni que a més a més es va crear, es va explotar i va donar beneficis a partir d'inversions foranes per a produccions destinades a altres territoris. El lloc en aquests casos es va crear de nou o es va transformar extraordinàriament l'existent. Una idea fonamental és plantejar no només com recuperem determinats elements patrimonials, quins tractaments de conservació, restauració i adequació se'ls dona sinó també quina qualitat, quina utilitat se'ls confereix. En aquest sentit les coincidències són molt generals: un edifici recuperat per anar bé ha de tenir utilitat, en algun casos explicativa i expositiva de la seva antiga realitat i en altres destinant-lo a un ús nou molt diferent de l'original. L'altra idea fonamental és plantejar-nos com expliquem els contextos històrics i patrimonials. Penso que sempre cal fer-ho a partir d'una acurada recerca i/o de les experiències viscudes. No s'hi val a repetir el que hem sentit repetir a altres que repetien basant-se en fonaments històrics idealitzats o estereotipats o en reinterpretacions d'haver-ho sentit dir. Cal l'estudi per entendre com han succeït les coses en contextos històrics molt diferents dels nostres. I cal també saber escoltar el lloc: la memòria de les persones que en formen part i les percepcions concretades en els espais viscuts. Com s'ha dit, la tecnologia ens ajuda a explicar i ens economitza l'explicació, però sens dubte l'experiència del viatge amb persones del lloc, a

les quals, a més a més del que han après i preparat, esdevenen interlocutors de la realitat present, és molt gratificant i ens lliga efectivament i humana amb l'indret.

Els elements patrimonials només han de ser recursos per explicar als vinguts de fora? Només com a argument turístic? Penso que no, que en primer lloc és fonamental que els homes i dones d'un territori s'hi sentin identificats, que s'ho sentin seu, que repercuteixi en el benestar personal, social i humanístic. És a partir del grau de coneixement del lloc o dels llocs que són els escenaris de la nostra vida com interpretem altres realitats molt més allunyades. Com, en definitiva, interpretarem el món. Per això em semblen molt interessants les propostes educatives que s'apunten, destinades als alumnes del territori, a les experiències transfrontereres i també a mostrar la realitat pirinenca a l'alumnat d'altres contextos, especialment als residents a les grans concentracions urbanes. El patrimoni o els elements que ara considerem així sovint han estat motiu de conflictes, sobretot sobre la bases de la propietat. S'ha plantejat en algunes comunicacions, com a mostra del passat, com a debat del present i previsió del futur. El patrimoni no el podem interpretar ni mostrar com un element aïllat del seu context territorial. Sempre, encara que sigui traslladat a altres espais museístics allunyats, cal tenir el referent del territori, del paisatge i de l'època. El paisatge és aquella mirada intel·ligent damunt del territori en les seves múltiples configuracions, gairebé sempre intervingudes o modificades per l'home. Els paisatges pirinencs transformats, humanitzats esdevenen un immens patrimoni. Els paisatges agraris, de pastura i els de la natura que treballa constantment per modificar la geografia física. Els paisatges urbans, els elements patrimonials que d'antuvi van cercar l'harmonia i la bellesa artística i arquitectònica. Tot plegat conforma unitats indestruïbles, tot i que poden analitzar-se fragmentàriament. Potser l'aposta de futur, com s'apunta en alguns d'aquests treballs, és saber mostrar les particularitats patrimonials sense deixar de banda les complexitats del conjunt on cada una d'elles està inscrita. Saber mostrar amb rigor el temps històric de tot plegat per lligar-lo al present amb la memòria viva o recollida que es pugui conservar. Patrimoni que és herència del passat, però que nosaltres només l'observem i utilitzem des del present. Que ha de ser, sobretot, oportunitat pel present, per mantenir i millorar les condicions de vida dels homes i dones que viuen al Pirineu, per mantenir la humanització amb formes de present respectuoses amb el passat patrimonial i amb l'entorn natural i paisatgístic que els envolta.

Hauran pogut comprovar que amb la meua intervenció no en tindran pas prou per capir tot el que es va exposar l'any passat i que un cop més, extensament elaborat, es presenta en el volum de les Trobades Culturals Pirinenques celebrades al Museu de les Mines de Sant Corneli-Cercs. Per tant l'hauran de llegir. Jo els asseguro que ho tornaré a fer per acabar d'assimilar alguns dels estudis, reflexions i propostes molt interessants que s'hi recullen.

